

บ้านและเรือนพื้นถิ่นไทพวนบางปลาหม่า สุพรรณบุรี : ความแปรเปลี่ยนและการปรับตัว

ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เน้นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการปรับตัวและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน มีพื้นที่ต้นกำเนิดในแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งอพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย รวมทั้งในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทยเมื่อสองร้อยปีที่ผ่านมา ชาวไทพวนพบกับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ตั้งถิ่นฐานและปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมาย แต่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการดำรงชีวิตที่ผันแปรไป ชาวไทพวนยังคงรักษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่ไว้ได้ส่วนหนึ่ง โดยการใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลแบบทฤษฎีสามเล่า : เอกสาร ผนวกการทำงานภาคสนามโดยใช้แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศเป็นฐานในการสืบค้นไปพร้อมๆ กับการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่กำหนดโครงสร้าง โดยเน้นพื้นที่ศึกษาวิจัยที่ตำบลมะขามล้ม และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในอำเภอบางปลาหม่า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานเก่าแก่กว่า 200 ปี โดยใช้กรอบการวิจัยด้านนิเวศวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน งานวิจัยนี้ต้องการสืบค้นคำตอบของการปรับตัวในวิถีชีวิตของไทพวนในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สภาพกายภาพของผังหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่น

จากการศึกษาได้พบว่าไทพวนซึ่งตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาหม่า จังหวัดสุพรรณบุรีมายาวนานสองศตวรรษแล้วนี้ สามารถเก็บรักษาวิถีการอยู่อาศัยและการดำรงชีพหลักไว้ได้เพียงบางส่วน ขณะที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นถูกรองง่าด้วยรูปลักษณ์ของเรือนไทยแบบประเพณี แต่ยังคงรูปแบบของผังพื้นแบบเดิมที่ต่างจากผังพื้นของเรือนไทยประเพณี และมีความแปรเปลี่ยนไปตามช่วงอายุการสร้าง สำหรับสภาพทางกายภาพของผังหมู่บ้านแปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของนโยบายของรัฐทั้งนโยบายเกี่ยวกับการเกษตรและการพัฒนาสาธารณูปโภค แต่วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงเดิม ส่วนประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเรือนและสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับการเกษตรเริ่มจางหายไปเรื่อยๆ ตามวิถีชีวิตทางการเกษตรที่เปลี่ยนไป

คำสำคัญ : บ้าน เรือนพื้นถิ่น ไทพวน บางปลาหม่า ความแปรเปลี่ยน การปรับตัว

หมายเหตุ : บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย "การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย" ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิจัย ศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น 2552 จาก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

ปฐมบท

พวน ไทพวน หรือลาวพวน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว กลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาแต่ดั้งเดิม มีภาษาและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับกลุ่มผู้ไท ชาวไทพวนย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในไทยหลายช่วงเวลา มีทั้งอพยพย้ายถิ่นเข้ามาเพราะศึกสงครามแบบหนีร้อนมาพึ่งเย็น หรือถูกกองทัพไทยกวาดต้อนมา เพราะเมืองพวนแพ้สงครามซึ่งมีไทยเป็นคู่กรณี หรือบางกลุ่มย้ายถิ่นด้วยความสมัครใจเพื่อหาแหล่งทำกินที่สมบูรณ์กว่า การย้ายถิ่นเข้าสู่ไทยของไทพวนนี้เริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่กลุ่มที่ใหญ่ที่สุดจะเข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อเจ้านรงค์เมืองเวียงจันทน์คิดแข็งขันต่อไทย กองทัพไทยยกทัพไปปราบปรามและชักชวนให้ไทพวนจากเชียงขวาง และลาวเวียงจากเวียงจันทน์มากับกองทัพไทย ครั้งนั้นชาวไทพวนย้ายถิ่นเข้าสู่ไทยเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับ “แกว” หรือญวนจากเวียดนามซึ่งมีพื้นที่ติดกับแขวงเชียงขวางเริ่มเข้ามาบูรณาน ไทพวนจากเชียงขวางจึงตัดสินใจย้ายถิ่นเข้าสู่ไทยเป็นการ “หนีศึกแกว” ก่อนที่จะเข้ามาบูรณาน

ชาวไทพวนที่ย้ายถิ่นเข้าสู่ไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) กระจายตัวกันอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัดทั้งในภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก จำนวนประชากรไทพวนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจากการสำรวจแผนที่ภาษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ระบุว่า มี 190,430 คน (วีระพงศ์ มีสถาน, 2539 : 9) ซึ่งในความเป็นจริงอาจมีได้ถึง 250,000 คนโดยประมาณ และมีหลายจังหวัดที่มีประชากรไทพวนเกินกว่า 10,000 คน อาทิเช่น ฉะเชิงเทรา (12,405 คน) นครนายก (11,205 คน) ลพบุรี (16,769 คน) นครสวรรค์ (14,255 คน) ปราจีนบุรี (17,416 คน) สุพรรณบุรี (11,919 คน) และสุโขทัย (10,385 คน) (วีระพงศ์ มีสถาน, 2539 : 9-10) ชาวไทพวนนี้ยังรักษาอัตลักษณ์ของตนทั้งภาษาและประเพณีไว้ได้อย่างน่ายักย่อง

เหตุใดจึงสนใจกลุ่มไทพวน

เนื้อหาของ “บ้านและเรือนไทพวนบางปลาหมอ สุพรรณบุรี : ความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย” ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น 2552 ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกว.) เป็นโครงการวิจัยลักษณะกลุ่มวิจัย ซึ่งเป็นการศึกษาและค้นหาการปรับตัวในบริบทใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว 4 กลุ่ม ซึ่งมีพื้นที่ต้นกำเนิดในพื้นที่ประเทศลาวและเวียดนาม และอพยพย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย อันได้แก่ ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำแม่กลอง และลุ่มน้ำเพชรบุรี ในช่วงเวลาประมาณสองศตวรรษที่ผ่านมา กลุ่มไท-ลาว ทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มลาวเวียงจากเวียงจันทน์ย้ายมาอยู่ในพื้นที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี กลุ่มลาวครั้งจากหลวงพระบางย้ายมาอยู่ในพื้นที่อำเภอนองมะโมง และอำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท กลุ่มไทพวนหรือลาวพวน หรือพวน (กลุ่มพวนที่เรามักเรียกกันว่าพวนหรือลาวพวน แต่ชาวพวนในเชียงขวางกลับเรียกตนเองว่าไทพวน) จากแขวงเชียงขวางย้ายมาอยู่ในพื้นที่อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้ง 3 กลุ่ม มีต้นกำเนิดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนกลุ่ม

สุดท้าย คือ ลาวโซ่งหรือโตดำ ซึ่งมีต้นกำเนิดในพื้นที่จังหวัดเดียนเบียนฟู และเซินลา ในเวียดนาม ย้ายมาอยู่ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี บทความ "บ้านและเรือนพื้นถิ่นไทพวนบางปลาหมอ สุพรรณบุรี : ความแปรเปลี่ยนและการปรับตัว" จึงเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเปรียบเทียบความแปรเปลี่ยนและการปรับตัวของกลุ่มไทพวนในประเทศไทยกับไทพวนในแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

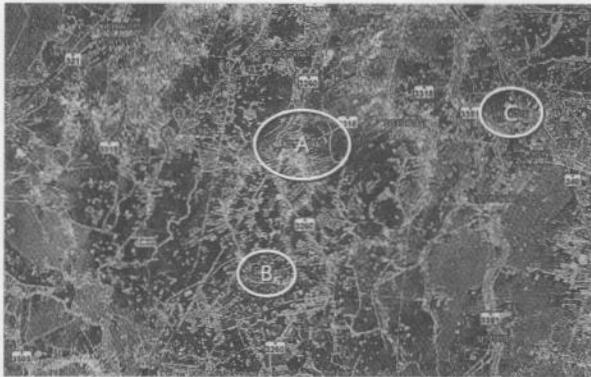
เหตุใดพื้นที่ศึกษาของไทพวนในประเทศไทยจึงกำหนดพื้นที่ศึกษาในอำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี

จากการอธิบายความถึงการกระจายตัวของไทพวนในประเทศไทยในปฐมบท ว่ามีการกระจายตัวการตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายภูมิภาค (วีระพงศ์ มีสถาน, 2539 : 9-10 และ เรื่อง วงษ์พันธ์ สำนักเอกสารลายมือ, ม.ป.ป. : 10) แต่เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์หลักของโครงการวิจัยหลักที่ต้องการค้นหาการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว 4 กลุ่ม ที่ย้ายมาอยู่ในบริบทใหญ่ที่แตกต่าง ที่มีทรัพยากรชีวภาพและรูปพรรณสัณฐานของภูมิประเทศที่ต่างไปจากถิ่นฐานเดิมอย่างเห็นได้ชัด เพื่อค้นหาได้ว่า ชาวไทพวนมีวิถีชีวิตแปรเปลี่ยนไปอย่างไรในบริบทใหญ่ที่แตกต่าง **มีการปรับตัวของวิถีชีวิตในระบบนิเวศใหม่อย่างไร? การปรับตัวของวิถีชีวิตในระบบเศรษฐกิจอย่างไร? ผังกายภาพของหมู่บ้าน และเรือนพื้นถิ่นมีการปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างไร? และท้ายสุดมีภูมิปัญญาในการดำรงชีพในพื้นที่ใหม่หรือไม่? อย่างไร?**

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของโครงการหลัก และคำถามที่ต้องการคำตอบจากการศึกษาวิจัยจึงได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง แต่อยู่ภายใต้เกณฑ์ของการเลือกพื้นที่ในลักษณะเดียวกันของทั้ง 4 กลุ่ม คือ

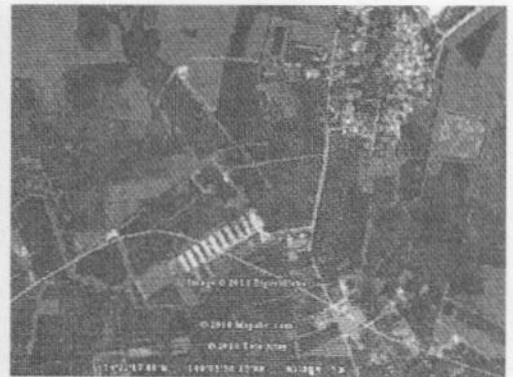
1. เน้นพื้นที่ที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมขังเวลายาวในแต่ละปี เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากพื้นที่ต้นกำเนิด ซึ่งมีความต่างของรูปพรรณสัณฐานของพื้นที่ตั้ง
2. เป็นพื้นที่ที่มีอายุของการตั้งถิ่นฐานยาวนาน 150-200 ปี ตามช่วงเวลาของการอพยพโยกย้ายจากถิ่นกำเนิดเข้ามาในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง
3. ยังคงมีเรือนเก่าแก่ตามอายุการตั้งถิ่นฐานปรากฏหลงเหลือ และสามารถสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่กำหนดโครงสร้างเพื่อได้จินตภาพของช่วงเวลาต่างๆ ย้อนหลังได้ เนื่องจากขาดแคลนเอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. เป็นพื้นที่ที่ยังมีอาชีพทางการเกษตรต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและมีเทคโนโลยีใหม่เข้าแทรก แต่ยังเป็นพื้นที่เกษตรอยู่
5. เป็นพื้นที่ที่ยังธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ โดยเฉพาะยังใช้ภาษาลาวในการสื่อสารในครอบครัว
6. เป็นพื้นที่ที่มีปริมาณประชากรไทพวนเกินกว่า 12,000 คน (วีระพงศ์ มีสถาน, 2539 : 9) เพื่อศึกษาและค้นหาระบบสังคมในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวซึ่งยังหลงเหลือ

เมื่อพิจารณาตามการกระจายตัวของกลุ่มไทพวนทั้งที่กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ผนวกกับกลุ่มไทพวนที่เคยมีการศึกษาทางกายภาพของหมู่บ้านและพัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นมาแล้ว (อรศิริ ปาณินท์, 2546) เพื่อสอดคล้องกับเกณฑ์ของการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง จึงได้สรุปพื้นที่ศึกษาในอำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีพื้นที่หลักครอบคลุมบ้านมะขามล้ม บ้านวัดโบสถ์ บ้านโคกโก ตำบลมะขามล้ม บ้านรางบัว ตำบลวัดโบสถ์ และบ้านลานคา ตำบลโคกคราม พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่เกี่ยวเนื่องกันเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของกลุ่มและแหล่งโยกย้ายเบื้องต้นในอดีต แต่เนื่องจากนักวิจัยได้ใช้กรอบการศึกษาอายุการตั้งถิ่นฐานเป็นเครื่องมือหลักของการวิเคราะห์ความแปรเปลี่ยน และได้พบว่าในหมู่บ้านดังกล่าวมีกลุ่มอายุการสร้างเรือนดั้งเดิม (เกินกว่า 100 ปี) เป็นหลัก ทำให้ต้องศึกษาต่อเนื่องไปยังกลุ่มอื่นๆ นอกพื้นที่เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแปรเปลี่ยนของบ้านและเรือน ซึ่งได้พบว่าที่

ภาพที่ 2 : แสดงพื้นที่หลักและรองที่ทำการศึกษามูบ้านไทพวน ในอำเภอ บางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี A. บ้านมะขามล้ม B.บ้านรางบัว ต.วัดโบสถ์ C. บ้านลานคา ต.โคกคราม

ที่มา : Available from : <http://map.google.co.th> ,เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2554.

ภาพที่ 3 : แสดงหมู่บ้านที่ทำการสำรวจในตำบลมะขามล้ม อำเภอ บางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : Available from : <http://map.google.co.th> ,เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2554.

สภาพทางกายภาพของพื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษาหลักอยู่ในตำบลมะขามล้ม ซึ่งเน้นบ้านโคกโก หมู่ 1 บ้านมะขามล้ม หมู่ 3 และหมู่ 4 บ้านวัดโบสถ์ หมู่ 6 และหมู่ 10 และพื้นที่ศึกษารองอยู่ในบ้านรางบัว ตำบลวัดโบสถ์ และบ้านลานคา ตำบลโคกคราม ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกันในตำบลบางปลาหมอ

ในภาพที่ 1 แสดงพื้นที่หลักและรองที่ทำการศึกษา พื้นที่ตำบลโคกครามและบ้านเก่าห้อง ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรี เป็นพื้นที่เริ่มแรกในการย้ายถิ่นฐานของไทพวนในอำเภอบางปลาหมอ เมื่อพื้นที่ดังกล่าวไม่มีที่ขยับขยายได้อีก จึงได้ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านมะขามล้ม (สัมภาษณ์ เรื่อง วงษ์พันธ์ุ, 19 มีนาคม 2544)

คำตอบที่ค้นพบจากการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง

การสืบค้นและการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม (เอกสาร สำนวจากคสนามทางกายภาพ และสัมภาษณ์) ได้ค้นพบคำตอบซึ่งแยกเป็น 5 กลุ่มใหญ่

- การปรับตัวของวิถีชีวิตในระบบนิเวศใหม่
- การปรับตัวของวิถีชีวิตตามนโยบายเศรษฐกิจและสังคมของภาครัฐ
- การปรับตัวและแปรเปลี่ยนของผังกายภาพของหมู่บ้าน
- ความแปรเปลี่ยนของเรือนพื้นถิ่น
- ภูมิปัญญาในการดำรงชีพในพื้นที่ใหม่

การปรับตัวของวิถีชีวิตในระบบนิเวศใหม่

จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงการปรับตัวในระบบนิเวศ จากพื้นที่ที่เป็นเนินเขาสูงของเชียงขวาง ซึ่งต้องใช้ระบบการจัดการน้ำจากที่สูง และทำนาขั้นบันไดนั้น ในปัจจุบันไม่มีจินตภาพดังกล่าวอยู่ให้กลุ่มไทพวนปัจจุบันซึ่งช่วงระยะเวลาการอพยพย้ายถิ่นผ่านมา 3 ชั่วอายุคนแล้ว ได้แต่พบคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าในรุ่นปู่รุ่นทวดเท่านั้น ได้ค้นพบคำบอกเล่าถึงการย้ายถิ่นในช่วงที่ถัดมา คือ การย้ายจากพื้นที่บ้านเก่าห้องริมแม่น้ำสุพรรณบุรีมายังพื้นที่บ้านมะขามล้ม ในช่วงประมาณ

พ.ศ. 2380 (เรื่อง วงษ์พันธุ์ เอกสารจดบันทึกด้วยลายมือ ไม่ปรากฏปีที่จัด : 9) ชาวไทพวนที่ย้ายจากเมืองพวนเริ่มมาตั้งรกรากที่บ้านแก้อห่งริมแม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำสุพรรณบุรี) แต่ไม่มีรายละเอียดลงลึกว่าย้ายจากเมืองพวนมายังบ้านแก้อห่งโดยตรง หรือแวะพักที่ใดก่อน เพราะเอกสารบางชิ้นกล่าวถึงการมาแวะตั้งถิ่นฐานที่เมืองเวียงจันทน์ก่อนเข้ามาในไทย (บังอร ปิยะพันธุ์, 2541)

เมื่อพื้นที่เดิมคือบ้านแก้อห่งมีการตั้งถิ่นฐานและจับจองพื้นที่ทำกินจนเต็มแล้ว ชาวไทพวนกลุ่มหนึ่งได้โยกย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่บ้านมะขามล้มปัจจุบัน การย้ายถิ่นฐานประมาณ พ.ศ. 2380 (สัมภาษณ์เรื่อง วงษ์พันธุ์, 21 เมษายน 2544 และ สุตา วงษ์พันธุ์, 19 ธันวาคม 2552) ซึ่งเป็นการโยกย้ายถิ่นแบบบุกป่าฝ่าดง และมีอันตรายจากสัตว์ร้าย เพราะพื้นที่ยังเป็นป่าเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นการปรับตัวกับระบบนิเวศเท่าที่สืบค้นได้จึงเป็นการปรับตัวในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งมีความคุ้นเคยในการดำรงชีพมาแล้วกว่าศตวรรษ มีความคุ้นเคยกับการทำนาในที่ลุ่มมาแล้วช่วงหนึ่ง ดังนั้นการปรับตัวในระบบนิเวศของไทพวนบ้านมะขามล้ม บางปลาม้า ที่ปรากฏชัดคือการปรับตัวกับระบบน้ำท่วมช่วงยาวในแต่ละปีเป็นส่วนใหญ่ การเผชิญกับน้ำท่วมช่วงยาวนี้ชาวไทพวนและชาวไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงต่างอาศัยภูมิปัญญาเดิมของคนไทย ผนวกกับภูมิปัญญาใหม่ของไทยพวน เพื่อให้ชีวิตในสภาพแวดล้อมดังกล่าวอยู่รอด จากถิ่นฐานเดิมในเชียงขวางซึ่งเรือเป็นสิ่งทีชีวิตไม่คุ้นเคยเลยกลับเป็นสิ่งจำเป็นของชาวพวนบ้านมะขามล้ม ได้ทุนเรือนจำเป็นต้องมีเรือพายลำเล็กๆ สำรองไว้เป็นการเตรียมรับสถานการณ์จากความผันแปรของธรรมชาติไว้อย่างรอบคอบและรัดกุม

การปรับตัวของวิถีชีวิตตามนโยบายเศรษฐกิจและสังคมของภาครัฐ

ในอดีตไทพวนในพื้นที่ภาคกลางทำนาปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยฝนเพื่อทำนาคำ และใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการแสวงหาและรักษาพันธุ์ข้าวที่ลุ่มสมมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ (พอพันธ์ อุยยานนท์ 2546 : 167) การทำนาปีทำให้วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรยังคงเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ยังคงมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวอย่างมากมาย มีช่วงเวลาทำการจักสานเพื่อการประมงและการทอผ้าไว้นุ่งห่มเช่นในครั้งบรรพบุรุษ แต่เมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเรื่อยมา โดยเฉพาะนโยบายปฏิวัติเขียว ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา นโยบายเร่งผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวซึ่งมีการพัฒนาระบบชลประทานประเภทต่างๆ ของรัฐให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและระบบชลประทานเดิมเริ่มทำนาเพื่อการค้า ทำนาปีละ 2-3 ครั้ง หรือ 2 ปี 5 ครั้ง ภูมิปัญญาการเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเริ่มเปลี่ยนไปตามภาครัฐที่แนะนำให้ใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงในช่วงการปลูกสั้น (พอพันธ์ อุยยานนท์ 2546 : 169) ซึ่งต้องพึ่งการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชและเพิ่มปุ๋ยในการทำนา ปรากฏการณ์เกี่ยวเนื่องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐนี้ ชาวนาไทพวนในพื้นที่บางปลาม้าต้องมีการปรับตัวและวิถีชีวิตหลายอย่าง ซึ่งมีทั้งสิ่งที่หายไปจากการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมและสิ่งที่เพิ่มมาจากวิถีดั้งเดิม

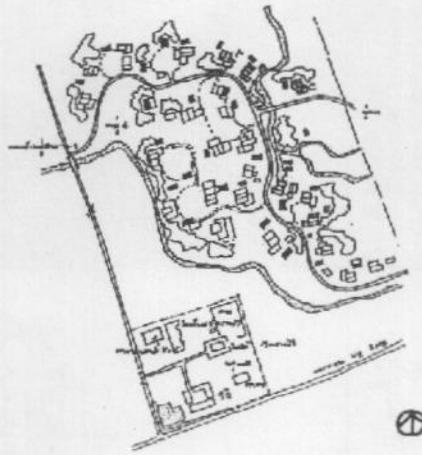
ผลจากการปรับตัวตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ ตั้งแต่ พ.ศ. 2510

สิ่งที่จางหายไปจากวิถีชีวิต

- การทำนาปีแบบนาคำ
- พิธีกรรมในวัฒนธรรมข้าว
- ยุ่งข้าว
- งานหัตถกรรมในครัวเรือนซึ่งทำในช่วงพักนา

สิ่งที่เพิ่มมาใหม่ในวิถีชีวิต

- การทำนาปรังแบบนาหว่าน
- ระบบชลประทานแบบใหม่จากภาครัฐ
- โรงสีชุมชน
- พื้นที่ค้าขายอุปกรณ์กำจัดศัตรูพืช+ปุ๋ย

ภาพที่ 4 : ผังบ้านมะขามล้ม ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า (ซ้าย) ผังบ้านรางบัว ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอบางปลาม้า (ขวา) เปรียบเทียบผังกายภาพของหมู่บ้านที่อายุการสร้าง 150-200 ปี มีระบบถนนและการเกาะกลุ่มเรือนแบบดั้งเดิม มีช่วงกลางระหว่างกลุ่มบ้าน

- รั้ว ควาย
- ระบบการลงแขกช่วยทำนา
- การผลิตเพื่อใช้
- ลานนวดข้าว

- เครื่องจักรและเครื่องทุ่นแรง
- ระบบการจ้างแรงงาน
- การผลิต 2 ระบบ เพื่อกินและเพื่อขาย
- ศูนย์ชุมชน
- ศูนย์ผู้สูงอายุ
- ศูนย์เด็กเล็ก (เพราะพ่อแม่ไปทำงานภาคใช้แรงงาน)

ในการปรับตัวของวิถีชีวิตตามนโยบายเศรษฐกิจและสังคมของภาครัฐล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชากรในพื้นที่ แต่ความเป็นกลุ่มก้อนของชาติพันธุ์ไทพวนในพื้นที่ยังคงมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะมีการปรับตัวหลายครั้งหลายช่วงเวลา แต่ระบบเครือญาติยังหลงเหลืออยู่ค่อนข้างแน่นแฟ้นและยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนข้ามพื้นที่ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2551 : 95) อาทิเช่น บ้านวังร้อ ตำบลวังมหาก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งประชากรในพื้นที่ย้ายถิ่นมาจากบ้านมะขามล้มเพื่อแสวงหาที่ทำกินเพิ่มเติม ทำให้ความมั่นคงยั่งยืนของพรมแดนทางวัฒนธรรมไทพวนขยายตัวและคงความสำคัญไม่เปลี่ยนแปลง สามารถเชื่อมโยงความเป็นเครือญาติของไทพวนได้มากขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540 : 27)

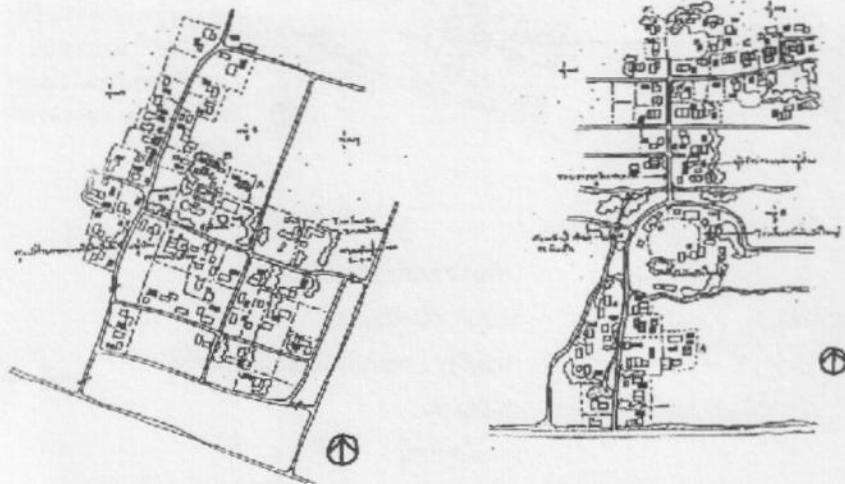
การปรับและแปรเปลี่ยนผังกายภาพของหมู่บ้าน

พื้นที่ศึกษาในตำบลมะขามล้ม ตำบลวัดโบสถ์ และตำบลโคกคราม ในพื้นที่อำเภอบางปลาม้า ได้เข้าสำรวจและศึกษาในพื้นที่หมู่ 1 บ้านโคกโก หมู่ 3 และ หมู่ 4 บ้านมะขามล้ม หมู่ 6 และหมู่ 10 บ้านวัดโบสถ์ ในตำบลมะขามล้ม และได้ศึกษาเกี่ยวเนื่องในพื้นที่หมู่ 6 บ้านรางบัว ตำบลวัดโบสถ์ และหมู่ 2 บ้านลานคา ตำบลโคกคราม พื้นที่ทั้งหมดเป็นหมู่บ้านไทพวนซึ่งตั้งอยู่ต่อเนื่องกันในอำเภอบางปลาม้า

จากการศึกษาได้ค้นพบว่าหมู่บ้านดั้งเดิมในประเทศไทยที่อายุการสร้างเกินกว่า 100 ปี (100-200 ปี) จะมีรูปพรรณสัณฐานของผังกายภาพของหมู่บ้านเป็นแบบถนนภายในรูปทรงอิสระ มีกลุ่มบ้านรวมกันเป็นกลุ่มๆ ตามระบบเครือญาติ

ภาพที่ 5 : สภาพแวดล้อมของบ้านมะขามล้ม (ซ้าย) และบ้านวัดโบสถ์ (ขวา) ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า

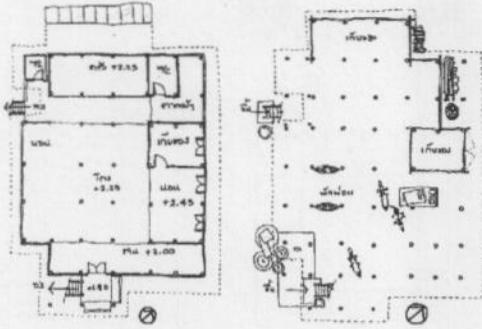
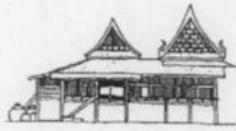

ภาพที่ 6 : ซ้าย ผังบ้านโคกแก้ววัน ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ขวา ผังบ้านหินปักใหญ่ ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
เปรียบเทียบผังภาพของหมู่บ้านที่อายุต่ำกว่า 100 ปี เริ่มมีระบบถนนในหมู่บ้านเป็นแบบตาตาราง และแต่ละบ้านกันรั้วแยกจากกัน
ที่มา : อรศิริ ปาณินท์, 2546 : 24.

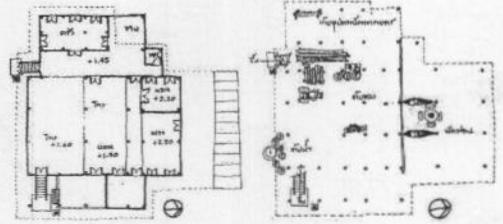
ไม้กันรั้วระหว่างกลุ่มเรือน มีช่วงบ้านขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างตามขนาดความใหญ่เล็กของกลุ่มเครือญาติ มีวัดของแต่ละหมู่บ้านหรือของ 2-3 หมู่บ้านตามขนาดของชุมชน มีโรงเรียนคู่กับวัดและเริ่มมีองค์ประกอบทางสังคมปัจจุบันเพิ่มเติม เช่น ศาลาชุมชน ห้องอ่านหนังสือ อนุสาวรีย์ก้านัน ทุกหมู่บ้านมีศาลของหมู่บ้านอย่างน้อย 1 ศาล มีลำคลองและคูน้ำทั้งที่เป็นธรรมชาติและคลองขุดผ่านในหมู่บ้านโดยพบว่าหมู่บ้านไทพวนที่สำรวจก็มีสภาพเช่นเดียวกัน แต่ในหมู่บ้านที่อายุน้อยกว่า 100 ปี มีผังกายภาพเป็นอย่างไรนั้น ไม่พบในพื้นที่ศึกษา จึงได้ศึกษาเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผ่านมา (อรศิริ ปาณินท์, 2546) ได้พบว่าหมู่บ้านที่อายุน้อยลงและมีความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคของรัฐมากขึ้น รูปพรรณสัณฐานของผังกายภาพของหมู่บ้านมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนเป็นถนนแบบตาตารางมีการกันรั้วระหว่างเรือนแต่ละหลังมากขึ้น ช่วงบ้านทั้งขนาดเล็กและใหญ่เลือนหายไป ไปใช้พื้นที่ของลานวัดทดแทน ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ เช่น วัด โรงเรียน ศาลผี ศาลพระภูมิ และองค์ประกอบทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ความแปรเปลี่ยนของเรือนพื้นถิ่น

การศึกษาเพื่อค้นหาคำความแปรเปลี่ยนของเรือนพื้นถิ่นไทพวนในพื้นที่เลือกสรรที่เป็นหมู่บ้านอายุ 150-200 ปี ในบ้านมะขามล้ม บ้านโคกโก บ้านวัดโบสถ์ ตำบลมะขามล้ม บ้านรางบัว ตำบลวัดโบสถ์ และ บ้านลานคา ตำบลโคกคราม ในอำเภอบางปลาม้า โดยใช้กลุ่มของอายุการสร้าง 150-200 ปี 100-150 ปี 50-100 ปี และต่ำกว่า 50 ปี เป็นเครื่องมือในการศึกษาเปรียบเทียบได้พบว่า ในหมู่บ้านที่เลือกสรรในอำเภอบางปลาม้าล้วนมีอายุการสร้างเกินกว่า 100 ปีทั้งสิ้น ทำให้ต้องทำการศึกษาต่อเนื่องไปยังหมู่บ้านในแหล่งอื่นๆ ที่ทราบแน่ชัดว่าย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านมะขามล้ม และได้พบว่า

ภาพที่ 7 : เรือนนางสอึ่ง สอึงทอง อายุการสร้าง 150 ปี เลขที่ 6 หมู่ 4 บ้านมะขามล้ม ต.มะขามล้ม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี

ภาพที่ 8 : เรือนนายเสนาะ มาตรจิตร อายุการสร้าง 100 ปี เลขที่ 12 หมู่ 3 บ้านมะขามล้ม ต.มะขามล้ม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี

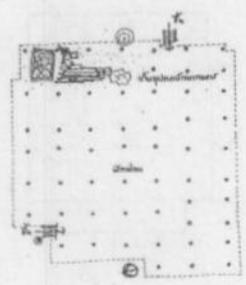
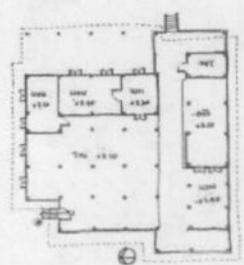
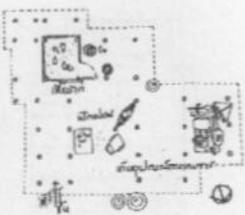
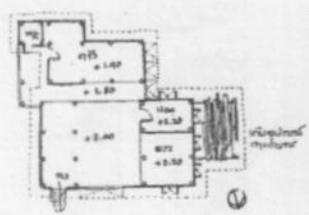
หมู่บ้านไทพวนที่บ้านวังร้อ อำเภอวังมหาร อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ เป็นหมู่บ้านไทพวนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านมะขามล้มเมื่อ 60 ปีก่อนทั้งหมู่บ้าน เนื่องจากที่ทำการเกษตรเริ่มหมดลง (สัมภาษณ์นางบุญเสริม กุณานทน, 21 มีนาคม 2544) จึงใช้บ้านวังร้อเป็นเครื่องมือในการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลของกลุ่มอายุการสร้างตํ่ากว่านั้น อาทิเช่น 30-40 ปี อาจพบได้ในเรือนที่ปรับปรุงใหม่ในหมู่บ้านเก่าแก่ หรือต้องไปศึกษาเปรียบเทียบกับบ้านไทพวนกลุ่มอื่นๆ ที่มีอายุการสร้างน้อย (30-40 ปี หรือเรือนใหม่) ก็ต้องไปเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อดูแนวโน้มของการแปรเปลี่ยน เพราะ ในหมู่บ้านเก่าแก่หากจะศึกษาเรือนใหม่เราจะพบเรือนใหม่แบบตึกก่ออิฐฉาบปูนแทนที่จะพบเรือนใหม่แบบพื้นดิน ทำให้ต้องศึกษาหลายลักษณะและเปลี่ยนแปลงเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาไปตามสถานการณ์ที่พบในการสำรวจภาคสนาม

ผลการศึกษาได้ค้นพบว่า

ระบบของผังพื้นไม่ว่าจะมีรูปทรงเรือนแบบใด ผังพื้นจะเป็นระบบเดียวกันหมด คือ ผังพื้นชั้นล่างใช้เก็บของ พักผ่อน เลี้ยงสัตว์ ผังพื้นชั้นบนจากบันไดเรือนจะเข้าตรงไปยังระเบียงหรือโถงชั้นบน ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ มีส่วนนอน กระหนาบคู่ไปกับโถงกลางและปิดท้ายด้วยเรือนครัวและห้องส้วม ปริมาณห้องนอนซึ่งอยู่กระหนาบโถงกลางแปรตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว ห้องพระและห้องบูชาบรรพบุรุษมักจะอยู่หัวนอนของเจ้าของเรือน เรือนในพื้นที่ศึกษายังปรากฏอยู่ช่วยอยู่ใกล้ตัวเรือนใหญ่ แต่ไม่ใกล้ชิดจนเกินไป เพราะยังถือคติห้ามเงยง้าวทับเรือนและห้ามเงยเรือนทับง้าว แม้ในปัจจุบันระบบการทำนาเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านไม่ต้องเก็บข้าวใส่ยุ้งแล้ว แต่ยุ้งข้าวก็ยังเป็นอัตลักษณ์ของเรือนพวนบางปลาม้าอยู่

รูปทรงเรือนที่เด่นชัดคือ เรือนจั่วแฝดมีเรือนครัววางด้านหลัง เรือนอายุ 150-200 ปี จะเป็นจั่วแฝดทรงไทย ประเพณีประดับด้วยหางและบันลม แต่เรือนไทพวนที่อายุการสร้างเรือนน้อยกว่านี้ พบว่ายังมีการสร้างเป็นจั่วแฝด แต่ยกเลิกการประดับด้วยหาง และมีแนวโน้มว่าในเรือนที่สร้างใหม่อายุต่ำกว่า 30 ปี เรือนจั่วเดี่ยวจะเข้ามาแทนที่เรือนจั่วแฝด

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะเรือนจั่วแฝดแบบไทยประเพณีนี้ หากพิจารณาผังพื้นเรือนไทพวนจะแตกต่างไปจากเรือนไทยประเพณีโดยสิ้นเชิง เพราะไม่ใช่เรือนล้อมชาน และไม่ว่าจะสร้างเป็นเรือนจั่วแฝดหรือจั่วเดี่ยวแบบไหนก็ตาม ลักษณะของผังพื้นเรือนยังเป็นระบบการใช้งานและการเข้าถึงเช่นเดียวกันทั้งหมด

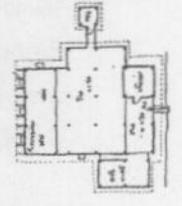
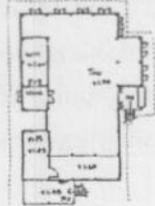
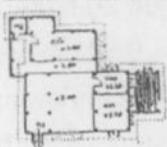
ภาพที่ 9 : เรือนนางบุญเสริม กุณาทร อายุการสร้าง 50 ปี เลขที่ 15 หมู่ 3 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

ภาพที่ 10 : เรือนนายทิม โสมภีร์ อายุการสร้าง 40 ปี เลขที่ 15 หมู่ 3 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

บ้านเลขที่ 6-8-4 บ้านหนองจอก ต.บึงนาราง อ.บึงนาราง จ.พิจิตร

บ้านเลขที่ 6-8-5 บ้านหนองจอก ต.บึงนาราง อ.บึงนาราง จ.พิจิตร

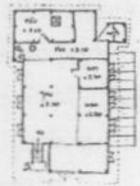
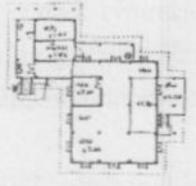
บ้านเลขที่ 1 บ้านหนองจอก ต.บึงนาราง อ.บึงนาราง จ.พิจิตร

บ้านเลขที่ 14-15 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

บ้านเลขที่ 15-16 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

บ้านเลขที่ 17-18 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

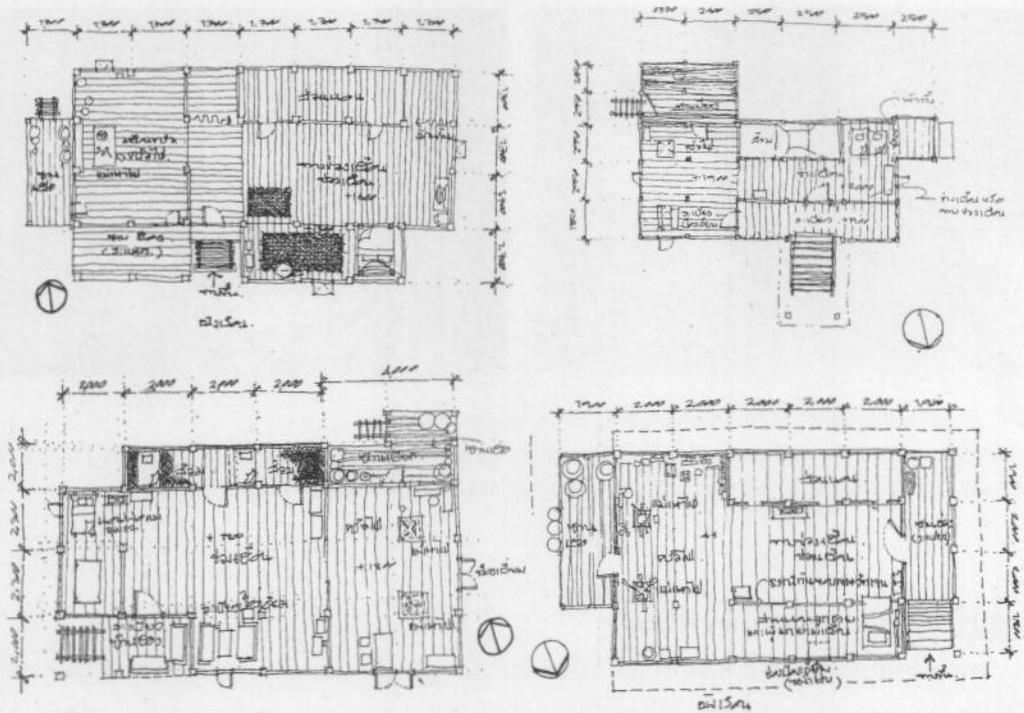

บ้านเลขที่ 20-21 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

บ้านเลขที่ 22-23 บ้านวังรอ ต.วังนาค อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

ภาพที่ 11 : เปรียบเทียบเรือนจั่วแฝดหลายรูปแบบหลายอายุการสร้าง

ภาพที่ 12 : เรือนจั่วแฝดรูปลักษณะง่ายกว่าเดิม และเรือนจั่วเดี่ยวบนค้ำพื้นแบบเดิม

ภาพที่ 13 : เปรียบเทียบผังพื้นเรือนไทพวนเชียงขวางจากการสำรวจภาคสนาม (ตุลาคม 2552) จาก บ้านหมี่ เมืองแบก (บนซ้าย) บ้านนาอู่ เมืองคูน (บนขวา) คุ่มบ้านโรงสี เมืองคูน (ล่างซ้าย) และบ้านกาง เมืองคูน (ล่างขวา)

เมื่อพิจารณาเรือนจั่วแฝดหลังคาทรงไทยของเรือนไทพวน ซึ่งผังพื้นต่างไปจากเรือนไทยแบบประเพณีที่เป็นเรือนล้อมชานอย่างสิ้นเชิง ทำให้เกิดคำถามว่า ในเมื่อรูปทรงได้รับอิทธิพลจากเรือนไทยซึ่งเป็นสังคมหมู่ใหญ่ในพื้นที่ แล้วรูปแบบผังพื้นมาจากไหน?

เมื่อพิจารณาทางทิศของการลำดับพื้นที่ใช้สอย ตำแหน่งของการใช้สอยหลัก (โถงกลาง ห้องนอน ห้องส้วม ภาพที่ 11) และตำแหน่งครัวไฟ จะพบว่าเรือนพวนบางปลาม้าในปัจจุบันมีลักษณะการใช้สอยในผังพื้นลักษณะเดียวกันกับผังพื้นเรือนพวนปัจจุบันในเชียงขวางเกือบไม่ผิดเพี้ยน แต่จากการศึกษาผังพื้นปัจจุบันของไทพวนเชียงขวางต่างไปจากผังพื้นดั้งเดิมจากการสันนิษฐานของนักวิชาการ ซึ่งพยายามเขียนผังพื้นดั้งเดิมจากเอกสารข้อมูลและมุขปาฐะ เนื่องจากเรือนพวนเก่าแก่ถูกพิษสงครามทำลายหมดสิ้น และได้ศึกษาต่อเนื่องซึ่งได้เสนอแนะข้อคิดว่า ผังพื้นเรือนไทพวนในเชียงขวางปัจจุบันน่าจะได้รับอิทธิพลจากเรือนเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นแหล่งพักพิงก่อนย้ายกลับไปตั้งถิ่นฐานเดิมหลายทศวรรษ

แล้วเรือนไทพวนในบางปลาม้าและในแหล่งอื่นๆ หลายพื้นที่ที่มีทางทิศของการใช้สอยและการลำดับการเข้าถึงเช่นเดียวกันมีโอกาสได้รับอิทธิพลจากเรือนเวียงจันทน์ด้วยหรือไม่ เมื่อศึกษาการเข้ามาของลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ (บึงอระปิยะพันธ์, 2541) ซึ่งเข้ามาหลายเส้นทางและผ่านจากเวียงจันทน์เข้าสู่ประเทศไทยส่วนหนึ่ง เนื่องจากระยะเวลาของการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่ไทยหลายช่วงเวลา มีความเป็นไปได้มากที่กลุ่มไทพวนจะใช้เวลาพักในเวียงจันทน์นานพอที่รูปแบบของการอยู่อาศัยของเรือนเวียงจันทน์จะตกทอดมาถึงกลุ่มไทพวนที่เข้ามาอยู่ในไทย เช่นเดียวกับที่ถ่ายทอดให้แก่กลุ่มไทพวนที่ย้อนกลับไปตั้งถิ่นฐานในแหล่งเดิม ณ แขวงเชียงขวาง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ควรศึกษาต่อเนื่องต่อไป

ภาพที่ 14 : แสดงภายในโรงหลักของเรือนบ้านวัดโบสถ์ ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า (ซ้าย) ซึ่งอายุการสร้าง 100-150 ปี กับโรงหลักของเรือนบ้านวังรอ ตำบลวังมหากร อำเภอนครสวรรค์ (ขวา) อายุการสร้าง 50-60 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มไทพวนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านมะขามล้ม มีลักษณะไม่แตกต่างกันแม้อายุการสร้างจะต่างกันประมาณ 100 ปี แสดงการสืบทอดวิถีชีวิตอย่างเข้มข้น

ภูมิปัญญาในการดำรงชีพในพื้นที่ใหม่

เนื้อหาหลักของภูมิปัญญาในการดำรงชีพของไทพวนส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องกับการเกษตรและการจัดการน้ำในพื้นที่เป็นหลัก ไทพวนสนใจการดึงน้ำเข้ามาใช้ในพื้นที่มากกว่าการเก็บกักน้ำ จึงอาจเป็นการสืบเนื่องจากรุ่นปู่ย่าตายายจากพื้นที่ดั้งเดิมก็เป็นได้ หรืออีกในแง่หนึ่งการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางมีน้ำอุดมสมบูรณ์จนเกินพอ ทำให้ไม่ต้องพะวงกับการเก็บกักน้ำ เพียงแต่อาศัยความคิดและแรงงานในครอบครัวก็สามารถผันน้ำมาใช้ในพื้นที่ได้ไม่ยาก นอกจากนั้นยังมีภูมิปัญญาในการปรับความใสของน้ำผ่านดินและทรายให้ไหลลงสู่บ่อที่ต้องการใช้น้ำ ซึ่งยังเป็นภูมิปัญญาที่แพร่หลายในหมู่ไทพวนหลายพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาในการทำนาหว่าน ซึ่งต่างไปจากพื้นที่ต้นกำเนิดอย่างสิ้นเชิง สำหรับสิ่งที่สืบทอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมถึงปัจจุบัน คือ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการจับปลา ซึ่งชาวไทพวนบางปลาม้าก็ยังใช้ไซมองแห รูปทรงต่างๆ เช่นเดียวกับไทพวนเชียงขวางในปัจจุบัน และวัสดุก็ยังเป็นหวายและไม้ไผ่เช่นสมัยดั้งเดิม ที่บ้านโคกโก หมู่ 1 ตำบลมะขามล้ม ผู้เฒ่าพ่อของผู้ใหญ่บ้านศักดิ์ศิลป์ วงษ์พันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ยังทำเครื่องมือจับปลาและอุปกรณ์เครื่องใช้ในเรือนอยู่ทุกครั้งที่หมีวิจัยไปเยี่ยมเยือน

ปัจจัยมบท

จากการศึกษาบ้านและเรือนพื้นถิ่นไทพวนบางปลาม้า สุพรรณบุรี : ความแปรเปลี่ยนและการปรับตัว ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับบ้านและเรือนพวนเชียงขวาง ซึ่งชาวไทพวนทั้งถิ่นฐานไปหลายทศวรรษ เพราะศึกสงครามและย้อนกลับมาตั้งถิ่นฐานใหม่ใน พ.ศ. 2518 หลังประเทศลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในแง่ของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างไปจากต้นกำเนิดเดิมอย่างมาก โดยเน้นศึกษาการปรับตัวในระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจและการพัฒนา ผังกายภาพของหมู่บ้าน เรือนพื้นถิ่น และภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่ใหม่จากการศึกษาโดยเน้นการสืบค้นข้อมูลแบบสามเส้า คือ ข้อมูลเอกสาร ผนวกการสำรวจทางกายภาพของพื้นที่และการรังวัดเรือน โดยอาศัยภาพถ่ายทางกายภาพ และแผนที่เป็นฐานพร้อมการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่กำหนดโครงสร้าง เจาะในกลุ่มประชากรสูงวัยที่ให้ข้อมูลและจินตภาพของหมู่บ้านย้อนหลังได้ ผนวกกับผู้บริหารส่วนท้องถิ่น และครูในพื้นที่ ผลการ

ศึกษาได้พบว่า ไทพวนซึ่งตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ภายวาระนสองศตวรรษแล้วนี้ สามารถเก็บรักษาวิถีการอยู่อาศัยและการดำรงชีพหลักไว้ได้เพียงบางส่วน ขณะที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นถูกรอบงาด้วยรูปลักษณะของเรือนไทยประเพณี แต่ยังคงรูปแบบของผังพื้นแบบเดิมซึ่งต่างไปจากเรือนไทยประเพณีและมีความแปรเปลี่ยนไปตามอายุการสร้าง สำหรับสภาพทางกายภาพของผังหมู่บ้านแปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของนโยบายของรัฐทั้งนโยบายเกี่ยวกับการเกษตรและการพัฒนาสาธารณูปโภค แต่วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงเดิม ส่วนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือนและสภาพแวดล้อมในวัฒนธรรมข้าวเริ่มจางหายไปเรื่อยๆ ตามวิถีชีวิตทางการเกษตรที่เปลี่ยนไป

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. บ้านกับเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ทรงยศ วีระทวีมาศ. สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนลาวในหลวงพระบางและเรือนไทพวนในเชียงขวาง. ม.ป.ท. : ม.ป.ป.
- บังอร ปิยะพันธ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- พอพันธ์ อูทยานนท์. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, 2546.
- โพธิ์ แคมล่าเจียก. ตำนานไทพวน. กรุงเทพฯ : ค. พลพิมพ์พรินต์ติ้ง จำกัด, 2537.
- ยศ สันตสมบัติ. อานาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์การเมือง วัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551.
- วีระพงศ์ มีสถาน. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์พวน. กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, 2539.
- เรือง วงษ์พันธุ์. พวนมะขามล้ม. เอกสารบันทึกด้วยลายมือไม่ปรากฏปีที่เขียน.
- อรศิริ ปาณินท์. เรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสถานการณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2543.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : บ.อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2544.

Villages and Vernacular Houses of Tai-Phuan Bangplama Supanburi Province : Changes and Adaptability

Professor Ornsiri Panin

Faculty of Architecture, Kasetsart University

Abstract

This research emphasized on the living adaptability of Tai-Phuan Ethnic whose original settlement was in Xieng Khouang, The Lao PDR. A large number of Tai-Phuan had migrated to various location including the Central Thailand two hundred years ago. They faced with diverse changes in their living conditions and have adapted to the changing environment while maintaining parts of their architectural culture. By using triangulation method for data collecting : secondary document, field survey with aerial photography and maps based in combination with non-structure in-depth interview, the research focuses on the villages of Ban-Makam-Lom in it's vicinity in Bang plama District, Supanburi Provinces. Concentration on their living adaptability, the research framework of Cultural Ecology as well as Sustainable Vernacular Architecture and Environment are to be used. The research deals with issues of adaptability in natural environment, way of living physical conditions of village planning and vernacular architecture.

Tai-Phuans who had settled in Ban Makanlom, Bangpama two centuries ago, could maintain only parts of their domestic culture and particular ways of living, while their architectural culture had totally been transformed. The influenced of traditional Thai house had overshadowed their vernacular architecture, their village environment has gradually been transformed by agricultural and development policy of Thai Government Plan. While their rituals and beliefs remain, many of their architectural and environmental heritages have gradually faded away.

Keywords : village, vernacular houses, Tai-Phuan, Bangplama, changes, adaptability